Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö
Vanha talvitie 2–6 A 11
00580 Helsinki
olli.saari@vapaa-ajankalastaja.fi

LAUSUNTO

4.10.2022

Eduskunta
maa- ja metsätalousministeriö
mmv@eduskunta.fi

VIITE Kirjallinen asiantuntijalausuntopyyntö (HE 141/2022 vp) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

ASIA Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön (SVK) lausunto jätelain muuttamisesta

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön lausunto

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö (SVK) on kalastuksen osalta tutustunut hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta ja lausuu siitä kunnioittavasti seuraavaa.

ASIAN TAUSTA

SUP-direktiivin tavoitteena on ehkäistä ja vähentää tiettyjen muovituotteiden vaikutusta ympäristöön, erityisesti vesiympäristöön, ja ihmisten terveyteen sekä edistää siirtymistä kiertotalouteen, jossa käytetään innovatiivisia ja kestäviä liiketoimintamalleja, tuotteita ja materiaaleja, ja siten edistää myös sisämarkkinoiden tehokasta toimintaa. Direktiivin soveltamisalaan kuuluvat oxo-hajoavasta muovista valmistetut tuotteet, muovia sisältävät kalastusvälineet sekä tietyt nimenomaisesti luetellut kertakäyttöiset muovituotteet. Soveltamisalaan kuuluvat muovituotteet ovat sellaisia, joita useimmin löytyy roskana EU:n rannoilta.

SUP-direktiivi edellyttää toimia kyseisten muovituotteiden koko elinkaaren aikana. Kansallinen liikkumavara täytäntöönpanossa on varsin kapea, koska direktiivi sisältää ehdottomia kieltoja ja muita velvollisuuksia, ja ohjauskeino on määritetty direktiivissä. Kansallista liikkumavaraa ei näiden vaatimusten osalta ole, vaikka kaikki direktiivin tarkoittamat tuotteet eivät Suomessa ole erityisen ongelmallisia tai roskaantuminen olisi pääosin jo ehkäisty hyvin toimivalla jäte- ja jätevesihuollolla sekä kansallisilla ohjauskeinoilla.

SUP-direktiivin 8 artiklassa säädetään laajennetusta tuottajavastuusta, joka koskee muovia sisältäviä kalastusvälineitä ja eräitä kertakäyttöisiin muovituotteisiin kuuluvia tuotteita. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kyseisille muovituotteille perustetaan laajennettua tuottajan vastuuta koskevat järjestelmät direktiivin 2008/98/EY, jäljempänä jätedirektiivin, 8 ja 8 a artiklan mukaisesti. SUP-

direktiivin 8 artiklan mukaan laajennetun tuottajavastuun sisältö on kuitenkin erilainen eri muovituotteille.

Muovia sisältävien kalastusvälineiden tuottajien laajennettu tuottajavastuu koskee muovia sisältävän kalastusvälinejätteen erilliskeräyksen kustannuksia, kun jäte on toimitettu asianmukaisiin direktiivin (EU) 2019/88312, jäljempänä alusjätedirektiivi, mukaisiin sataman vastaanottolaitteisiin tai muihin vastaaviin keräysjärjestelmiin, jotka jäävät kyseisen direktiivin ulkopuolelle, sekä sen jälkeisiä jätteen kuljetuksen ja käsittelyn kustannuksia. Tuottajien on myös huolehdittava muovia sisältäviin kalastusvälineisiin liittyvistä 10 artiklassa tarkoitettujen valistustoimenpiteiden kustannuksista.

Muovia sisältävien kalastusvälineiden tuottajavastuuseen kuuluu myös, että niiden jäsenvaltioiden, joilla on meristrategiapuitedirektiivin13 määritelmän mukaisia merivesiä, on asetettava kansallinen vuosittainen muovia sisältävän kalastusvälinejätteen vähimmäiskeräysaste kierrätystä varten.

Kalastusvälineiden tuottajayhteisöjen tulisi kattaa kaikki muovia sisältävät kalastusvälineet. Lain nojalla annettavalla asetuksella säädettäisiin tarkemmin keräysverkostovaatimuksista. Keräysvaatimukset olisivat erilaiset seisoville pyydyksille (mukaan lukien troolit, nuotat ja niiden ohessa käytettävät köydet ja kohot yms.) ja vapakalastusvälineille (mukaan lukien pilkit ja onget sekä näiden ohessa käytettävät siimat, kohot yms.). Seisoville pyydyksille järjestettävä keräysverkosto koostuisi kiinteistä keräyspisteistä, jotka tuottajayhteisö voisi järjestää vaihtoehtoisesti kattavalla noutopalvelulla tai kiertävällä keräyksellä. Vapakalastusvälineiden keräys voitaisiin järjestää kampanjaluontoisesti tuottajien itsensä suunnittelemana niin, että se kohdistettaisiin kierrätettäviin, uudelleenkäytettäviin sekä ympäristöhaittoja aiheuttaviin kalastusvälineisiin, eli kaikkia tuottajavastuun alaisia vapakalastusvälineitä ei tarvitsisi kerätä. Vesiviljelyvälineiden keräykselle ei määriteltäisi erillistä keräysverkostovaatimusta vaan lähtökohtaisesti se voisi toimia yritysten välisenä toimintana. Tuottajien ei tällöin välttämättä tarvitsisi liittyä tuottajayhteisöön, vaan ne voisivat rekisteröityä suoraan Pirkanmaan ELY-keskuksen tuottajarekisteriin.

Kalastusvälinejätteen kansalliseksi erilliskeräysasteeksi säädettäisiin lain nojalla annettavalla asetuksella 10 prosenttia. Kalastusvälinejätteen määrästä ei ole tällä hetkellä luotettavaa tutkimustietoa. Esityksessä tarkoitetun erilliskeräysverkoston kautta tullaan jatkossa saamaan tietoa kalastusvälinejätteen määrästä ja tiedon kertyessä vähimmäiskeräysastetta voidaan päivittää.

Taloudellisten vaikutusten osalta komissio arvioi SUP-direktiivin neuvotteluvaiheessa, että direktiivin avulla vältettäisiin ympäristövahinkoja EU:ssa 11 miljardin euron edestä. Yrityksille aiheutuisi EU:ssa kustannuksia sääntöjen noudattamisesta noin 2 miljardia euroa ja jätehuollosta 510 miljoonaa euroa. Kuluttajille direktiivi toisi säästöjä noin 6,5 miljardia euroa, mutta heille koituisi siitä myös jonkin verran vaivaa. Arvioidut säästöt syntyisivät, kun kertakäyttötuotteista siirryttäisiin kestotuotteisiin. Kalastusvälineiden osalta toimialalle aiheutuvat kustannukset olisivat noin 0,16 prosenttia tuloista.

Tuottajat siirtävät tuottajavastuusta aiheutuvat kustannukset tuotteiden hintoihin, jolloin kustannukset tulevat lopulta kuluttajien maksettaviksi. Käytössä olevan aineiston perusteella ei voida luotettavasti arvioida hinnan nousun suuruutta eri tuoteryhmissä. Pitkään käytössä olleiden tuottajavastuujärjestelmien kustannusvaikutus tuotteen hintaan ei ole kuluttajan kannalta ollut merkittävä. Tuottajiin kohdistuvat vaatimukset, ja sen vuoksi myös tuottajavastuusta aiheutuvat kustannukset, ovat kuitenkin lisääntyneet tietyillä tuottajavastuualoilla merkittävästi jo ennen SUP-direktiiviä. Koska kustannus jakautuu suureen tuotemäärään, on perusteltua arvioida, että uusien SUP-tuottajavastuusäännösten vaikutus tuotteiden hintojen nousuun jää niin vähäiseksi, ettei se vaikuta kotitalouksien taloudelliseen asemaan.

Muovia sisältävien kalastusvälineiden sisällyttäminen tuottajavastuun piiriin lisäisi kalastusvälineiden erilliskeräystä. Erilliskeräys vähentäisi koteihin, mökeille sekä kaupallisille kalastajille kertyneen kalastusvälinejätteen määrää ja lisäisi sen asianmukaista käsittelyä. Merkittävä osuus kalastusvälineistä päätynee alkuvaiheessa sekajätteen mukana polttoon, koska tällä hetkellä Suomessa tai lähimaissa ei ole riittävää kapasiteettia kalastusvälinejätteen kierrätykseen. Keräyksen lisäännyttyä kierrätyskapasiteettia voi kuitenkin syntyä, jolloin kalastusvälinejätettä voidaan kierrättää esimerkiksi tekstiilien raaka-aineeksi. Jos lisääntyvällä kierrätyksellä pystytään korvaamaan neitseellisiä fossiilisia raaka-aineita, luonnonvarojen käyttö vähenee. Ehdotettu tuottajavastuujärjestelmä voi vaikuttaa joidenkin pienien tuottajien materiaalivalintoihin, mutta suuremmassa mittakaavassa on epätodennäköistä, että sääntely vaikuttaisi kalastusvälineiden suunnitteluun siten, että muovi korvautuisi jollain ympäristöystävällisemmällä materiaalilla.

Kalastusvälineiden tuottajavastuun toteuttamiseksi on valmistelun aikana tarkasteltu monia erilaisia vaihtoehtoja. Pääosa vaihtoehdoista on ollut erilaisia keräysverkoston laajuuden tarkasteluja. Valmistelun aikana selvittiin mahdollisuutta kerätä kaikki kaupallisen kalastuksen välineistö ja vapaa-ajankalastusvälineistö erikseen. Sidosryhmätilaisuuksissa ja asiantuntijakeskusteluissa kävi kuitenkin ilmi, että vapaa-ajan verkkokalastajat käyttävät osin samaa välineistöä kuin kaupalliset kalastajat ja merkittävä osa kaupallisista kalastajista operoi omista kotilaitureistaan, jolloin yhteinen keräysverkosto seisoville pyydyksille olisi paremmin saavutettava sekä kustannustehokkain. Kustannusten ja palvelevuuden takia päädyttiin keräysverkostoon, joka olisi eriytetty seisoville pyydyksille ja vapakalastusvälineille. Koska satamakeräys palvelisi vain satamia käyttäviä kaupallisia kalastajia, päädyttiin kuitenkin tasapuolisemmin vapaa-ajan ja kaupallisia kalastajia palvelevaan keräysverkkoon, vaikka tällöin tuottajan kustannukset nousevat jonkin verran verrattuna satamakeräykseen. Satama-keräyksen astiakustannukset olisivat jääneet satamalle, eikä tuottajan olisi tarvinnut maksaa keräyspaikan järjestelyistä.

6 § Muut määritelmät

Pykälän 1 momentin 33 kohta olisi uusi ja se sisältäisi kalastusvälinejätteen määritelmän. Määritelmä perustuisi pääosin SUP-direktiivin 3 artiklan 5 kohdan määritelmään ja vastaisi sitä oikeudelliselta sisällöltään. Kalastusvälinejätteellä tarkoitetaan siten kaikkia jätelain 5 §:n mukaan jätteeksi luokiteltavia muovia sisältäviä kalastusvälineitä ja niiden osia, mukaan lukien direktiivin määritelmässä mainitut hylätyt ja kadonneet kalastusvälineet: muun muassa seisovia pyydyksiä, trooleja, nuottia, vapakalastusvälineitä sekä kaikkien näiden välineiden yhteydessä käytettäviä köysiä, kohoja, siimoja, jotka täyttävät kalastusvälineen määritelmän. Usein kohoina käytettävät ruokapakkaukset, kuten muoviset mehukanisterit, eivät olisi kalastusvälinejätettä, koska niitä ei ole kalastusvälineeksi valmistettu ja ne kuuluvat pakkaustuottajavastuun piiriin. Käytöstä poistetuille pakkauksille on olemassa oma erilliskeräysjärjestelmänsä.

62 § Tuottajayhteisöön liittyminen

Pykälään lisättäisiin säännös, jonka mukaan kalastusvälineiden tuottajayhteisön olisi katettava kaikki muovia sisältävät kalastusvälineet. Säännöksellä pyritään varmistamaan, että tuottajavastuun kustannukset etenkin pienille tuottajille pysyisivät mahdollisimman alhaisina. Ala on liikevaihdoltaan suhteellisen pieni ja osa tuottajista on pienyrityksiä. Osa tuottajista saattaa markkinoille sekä seisovia pyydyksiä että vapakalastusvälineitä. Säännöksellä vältetään se, että tuottaja joutuisi liittymään useampaan tuottajayhteisöön hoitaakseen tuottajavastuunsa. Säännös ei kuitenkaan estäisi useamman tuottajayhteisön perustamista, jos ne vain kattavat toiminnallaan kaikki kalastusvälineet. Säännös tehostaisi tuottajayhteisörakennetta ja vähentäisi näin tuottajavastuusta aiheutuvia kustannuksia. Tuottajien keskinäisestä kustannusten jaosta tuottajayhteisön sisällä on sääntelyä jätelain 63 §:ssä ja 63 a §:ssä. Lähtökohtana on tuottajien yhdenvertainen kohtelu ja se, että kukin maksaa omien tuotteidensa jätehuollon niiden markkinaosuuden mukaan.

SUOMEN VAPAA-AJANKALASTAJIEN KANTA

Aiemmassa SUP-direktiiviä koskevassa hallituksen 23.12.2021 antaman jätelain muuttamisesityksen perusteluissa viitattiin kappaleessa *3.1.3 Roskan lähteet ja reitit* Luonnonvarakeskuksen (Luke) arvioihin kalastuksen muoviroskan määrästä. Ne on myös koottu Kalastus ja kalankasvatus muoviroskan lähteenä Itämerellä -selvitykseen, jonka tuloksien mukaan koko Suomen merialueen kalastuksen makromuoviroskan määrä on 2,5 tonnia (sisältäen vain muovin painon) vuodessa. Tästä kaupallisen kalastuksen osuus oli yksi tonni ja vapaa-ajan verkkokalastuksen määrä 1,5 tonnia. **SVK:n tulkinnan mukaan selvityksessä on nostettu esiin keskeisimmät kalastuksen muoviroskaa aiheuttavat muodot, eikä vapakalastus niihin kuulu.** Samassa HE:n kappaleessa todettiin muovia sisältävien kalastusvälineiden aiheuttamasta roskaantumisesta seuraavaa: ”*Roskaantumisen kannalta olennaisimmat kalastusvälineryhmät ovat ammattikalastuksen ja vapaa-ajan kalastuksen verkot sekä toisena olennaisena tuotteena polystyreenistä valmistetut säilytys- ja kuljetuslaatikot, jotka eivät kuitenkaan kuulu SUP-direktiivin piiriin*”. Lisäksi direktiivin tavoitteissa on todettu, että: ”*Direktiivin soveltamisalaan kuuluvat muovituotteet ovat muovituotteita, joita useimmin löytyy roskana EU:n rannoilta*”. **SVK katsoo, ettei SUP-direktiiviä tulisi kansallisessa toimeenpanossa soveltaa vapakalastuksessa käytettäviin välineisiin**, koska ne eivät kuulu roskaantumisen kannalta olennaisimpiin kalastusvälineryhmiin**. SVK:n mukaan käytössä olevaa tietoon nojaten SUP-direktiivi tulisi rajata koskemaan kalastusvälineiden osalta vain kaupallisessa ja vapaa-ajankalastuksessa käytettäviä pyydyksiä**, joita useimmiten löytyy roskana niin EU:n kuin Suomenkin rannoilta taikka vesistä.

SUP-direktiivin toimeenpanon laajuutta määritettäessä on myös otettava huomioon sen vaikutukset vapaa-ajankalastukseen. Kuten lakiesityksessäkin on todettu, tuottajat siirtävät tuottajavastuusta aiheutuvat kustannukset tuotteiden hintoihin. Eli lopulta vapaa-ajankalastajat joutuvat maksajiksi. Kustannuksien kasvun ei tarvitse olla suurta, kun sillä on jo vaikutusta vapaa-ajankalastuksen harrastajamääriin. Tämä on toistuvasti nähty valtion kalastonhoitomaksun tarkistamisen yhteydessä, jonka seurauksena luvan lunastajien määrä aina supistuu muista vuosista poiketen. Toinen tärkeä näkökulma liittyy vapaa-ajankalastuksen imagoon. Jätelain ja SUP-direktiivin kirjauksia lukiessa voi erehtyä luulemaan, että vapaa-ajankalastuksesta aiheuttaa merkittävää roskahaittaa Suomen vesistöihin ja rannoille. **Kun Marinin hallitusohjelmaankin kirjatun vapaa-ajan kalatalouden kehittämisstrategian tahtotilan ytimenä on vapaa-ajankalastus suosittuna ja yhteiskunnallisesti arvostettuna luontoharrastuksena, tulee sitä kaikissa lainsäädäntöhankkeissa, myös jätelakia päivittäessä, tehdä päätöksiä strategian tahtotilaa tukien.**

Vapaa-ajankalastuksen edellytyksenä ovat puhtaat vedet ja terveet kalakannat, ja vapaa-ajankalastajat haluavat omilla toimillaan edistää niiden ylläpitoa ja vahvistamista. **SVK katsookin, että SUP-direktiivin sinänsä kannatettavista tavoitteista huolimatta SUP-direktiivin tavoitteet ovat vapakalastusvälineiden osalta paremmin saavutettavissa vapaa-ajankalatalouden toimijoiden vapaaehtoisin toimin.** Näistä toimivat hyvinä esimerkkeinä SVK:n ja yhteistyökumppaneiden tekemät rantojen siivoustalkoot sekä jigien ja vieheiden keräys- ja kunnostuskampanjat, jatkuvaa valistus- ja neuvontatyötä unohtamatta.

SVK katsoo, että SUP-direktiivin kansallisen toimeenpanon vaihtoehtoisena ratkaisuna olisi ollut hyväksyttävissä sen ylettäminen myös vapakalastusvälineisiin, mikäli niitä koskien keräysvelvoitteet olisivat selvästi pyydyskalastus- ja vesiviljelyvälineitä kevyempiä. Lisäksi kullekin välinetyypille olisi voitu perustaa oma tuottajayhteisönsä. Tämän mukaiseen ratkaisuun oltiin päätymässä jo kesällä lausunnolla olleissa *valtioneuvoston asetuksessa eräistä muovituotteista* ja *valtioneuvoston asetuksessa muovia sisältävistä kalastusvälineistä*.

SVK ilmaisee syvän huolensa lausuntokierroksen jälkeen jätelain 62 § tehtyyn muutokseen, jolla velvoitettaisiin kalastusvälineiden tuottajayhteisö(t) järjestämään keräykset kaikille kolmelle eri kalastusvälinetyypille, eli pyydyskalastus-, vapakalastus- ja vesiviljelyvälineille. Asiaa esiteltiin ympäristöministeriön järjestämässä kalataloussektorin toimijoille tarkoitetussa sidosryhmätilaisuudessa 16.9. Tilaisuudessa kävi ilmi, että virkamieskunnalla on vahva tahto saada perustettua vain yksi tuottajayhteisö, johon kaikki muovia sisältäviä kalastusvälineitä valmistavat ja maahantuovat yritykset liittyisivät ja kulut voitaisiin kohdentaa kalastusvälinetyypeittäin. Näin ei ole realistista olettaa käyvän, koska kilpailu kalaluonnonvaran hyödyntämisestä pikemminkin erottaa kuin yhdistää kalastus- ja kalatalousalan eri toimijoita. Kuvaavaa olikin, ettei em. tilaisuudessa ollut läsnä yhtään kaupallisen kalastuksen taikka vesiviljelysektorin edustajaa.
SVK:n mukaan uusi lain kirjaus tarkoittaisi käytännössä sitä, että suunniteltuun vapakalastusvälineiden tuottajayhteisöön kuuluvat toimivat joutuisivat järjestämään myös muiden kalastusvälinetyyppien keräyksen, jonka kustannuksista viime kädessä vapaa-ajankalastajat vastaisivat tuotehintojen nousun myötä. **Vapaa-ajankalastuksen harrastamisedellytyksen turvaamiseksi sekä vapaa-ajankalastussektorin yleisen motivaation säilyttämiseksi kalavesiä edistäviin ympäristötekoihin ja -valintoihin, SVK esittää jätelain 62 §:n palauttamista lausuntokierroksella olleeseen muotoon.**

SVK haluaa lisäksi nostaa esiin lakiesityksen perusteluteksteissä kerrottavasta kalastusvälineiden vuotuisista keräystavoitteista, joista kuitenkin säädetään erillisellä valtioneuvoston asetuksella. Ehdotetun 10 %:n keräystavoitteen tueksi ei jätelain perusteluidenkaan mukaan ole olemassa luotettavaa tutkimustietoa. SVK on em. asetusta koskeneessa lausunnossaan todennut, että vapakalastusvälineiden osalta 10 % on epärealistisen suuri tavoite. Sitä ei tulla koskaan saavuttamaan, koska kalastusvälineiden käyttöikä on huomattavan suuri ja harrastajat pitävät välineistään huolta. Lisäksi kansalaiset tulevat jatkossakin hyödyntämään kalastusvälinejätteiden hävittämisessä ja kierrättämisessä asuinpaikkansa lähimpiä jätekeräyspisteitä. **SVK esittää, että valiokunta ottaa kantaa vapakalastusvälineiden keräystavoitteen alentamisen (esimerkiksi puolittamisen) puolesta, mikäli vapakalastusvälineet loputa ylipäänsä jäävät SUP-direktiivin kansallisen toimeenpanon piiriin.** Muussa tapauksessa Suomi tulee myöhemmin saamaan moittivaa palautetta keräyksen epäonnistumisesta, kun EU:lle raportoidaan kerätyn vapakalastusvälinejätteen määriä.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry

Olli Saari
toiminnanjohtaja